UNIVERZITET U BEOGRADU MATEMATIČKI FAKULTET

Đorđe Todorović

PODRŠKA ZA NAPREDNU ANALIZU PROMENLJIVIH LOKALNIH ZA NITI POMOĆU ALATA GNU GDB

master rad

Mentor:
dr Mika Mikić, redovan profesor Univerzitet u Beogradu, Matematički fakultet
Članovi komisije:
dr Ana Anić, vanredni profesor University of Disneyland, Nedođija
dr Laza Lazić, docent Univerzitet u Beogradu, Matematički fakultet
Datum odbrane:

Sadržaj

1	1 Uvod		1
2	2 Kako rade debageri?		2
	2.1 Prevođenje programa		3
	2.2 Fajl format DWARF		3
	2.3 Linux debageri		6
3	3 GNU GDB alat	1	2
4	4 Datoteke jezgra	1	3
5	5 TLS	1	4
	5.1 Motivacija	1	4
	5.2 Rukovanje TLS-om tokom izvršavanja programa .	1	4
	5.3 Arhitekturalno specifične zavisnosti	1	4
	5.4 TLS Modeli pristupa	1	4
6	6 Implementacija rešenja	1	5
7	7 Zaključak	1	6
Τί	Literatura	1	7

Uvod

Kako rade debageri?

Greške su sastavni deo svakog rada koji obavlja čovek, te i programeri prave iste. Greške mogu biti hardverske i softverske. One mogu imati razne poslednice. Neke su manje važne, kao npr. korisnički interfejs aplikacije ima neočekivanu boju pozadine. Postoje i greške koje mogu imati daleko veće posledice, pa čak i ugroziti živote drugih, kao npr. greške u softveru ili hardveru uređaja i aplikacija avio industrije. Faza testiranja je veoma važna u ciklusu razvoja informacionih sistema. Nakon faze testiranja obično sledi faza analize i otklanjanja grešaka.

Debager (eng. debagger) je softverski alat koji koriste programeri za testiranje, analizu i otklanjanje grešaka u programima. Sam proces korišćenja takvih alata nazivamo debagovanjem (eng. debugging). Debageri mogu pokrenuti rad nekog procesa ili se "nakačiti" na proces koji je već u fazi rada. U oba slučaja, debager preuzima kontrolu nad procesom. To mu mogućava da izvršava proces instrukciju po instrukciju, do postavlja tačke prekida (eng. brakpoints) itd. Proces izvršavanja programa od strane debagera sekvencijalno, instrukciju po instrukciju ili liniju po liniju, nazivamo koračanje. Tačke prekida su mogućnost debagera da zaustavi izvršavanje programa na određenoj tački. To može biti trenutak kada program izvrši određenu funkciju, liniju koda itd. Neki debageri imaju mogućnost izvršavanja funkcija programa koji se debaguje, uz ograničenje da isti pripada istoj procesorskoj arhitekturi kao i domaćinski sistem na kojem se debager izvršava. Čak i struktura programa može biti promenjena, prateći propratne efekte.

Podršku debagerima, u opštem slučaju, daju operativni sistemi, kroz sistemske pozive koji omogućavaju tim alatima da pokrenu i preuzmu kontrolu nad nekim drugim procesom. Za neke naprednije tehnike debagovanja poželjna je podrška od strane hardvera. U radu će detaljno biti obrađen rad UNIX-olikih, posebno Linux

debagera. Windows debageri i programski prevodioci ne prate standard DWARF [2] prilikom baratanja sa debag informacijama namenjene za taj operativni sistem. Windows alati za debagovanje konsultuju standard *Majkrosoft CodeView*, više informacija možete pronaći na [5].

2.1 Prevođenje programa

Programi koji se debaguju se prevode uz pomoć opcije programskih prevodioca -g. Ukoliko je program koji se analizira prevoden bez optimizacija, debag informacije koje prate program su potpune. Programi koji se puštaju u produkciju, da bi bili brži i zauzimali manje memorije, se prevode uz pomoć optimizacija. Nivoi optimizacija produkcijskih programa su "-O2" i "-O3". Prilikom optimizacija se gube razne debag informacije. Neke promenljive i funkcije programa neće biti predstavljene debag informacijama. Npr. funckije koje se ne koriste će biti optimizovane i izbrisane iz mašinskog koda programa, te samim tim i debag informacije za nju će biti izostavljene. Promenljiva programa može biti živa samo u nekim određenim delovima programa, pa programski prevodioci generišu debag informacije o njenim lokacijama samo u tim određenim delovima koda.

2.2 Fajl format DWARF

DWARF je debag fajl format koji se koristi od strane programskih prevodioca (kao npr. GCC ili LLVM/Clang) i debagera (kao npr. GNU GDB) da bi se omogućilo debagovanje na nivou izvornog koda. Omogućava podršku za razne programske jezike kao što su C/C++ i Fortran, ali je dizajniran tako da se lako može proširiti na ostale jezike. Arhitekturalno je nezavistan i predstavlja "most" između izvornog koda i izvršnog fajla. Trenutno je DWARF verzija 5 poslednji realizovani standard.

DWARF debug fajl format se odnosi na Unix-olike operativne sisteme, kao što su Linux i MacOS. Generisane debag informacije, prateći DWARF standard, su podeljene u nekoliko sekcija sa prefiksom .debug_. Neke od njih su .debug_line, .debug_loc i .debug_info koje redom predstavljaju informacije o linijama izvornog koda, lokacijama promenljivih i ključna debag sekcija koja sadrži debug informacije koje referišu na informacije iz ostalih debug sekcija. DWARF je predstavljen kao drvolika struktura, smeštena u .debug_info sekciju, koja razne entitete programskog jezika opisuje osnovnom debag jedinicom DIE (eng. Debug Info Entry).

Osnovna debag jedinica može opisivati lokalnu promenljivu programa, formalni parametar, funkciju itd. Svaka od njih je identifikovana DWARF tagom koji predstavljen informaciju o toj jedinici, gde je npr. tag za lokalne promenljive predstavljen sa DW_TAG_local_variable, ili tag za funkciju je obeležen sa DW_TAG_subprogram. Svaka debag jedinica je opisana određenim DWARF atributima sa prefikosm DW_AT_. Oni mogu ukazivati na razne informacije o entitetu kao sto su ime promenljive ili funkcije, liniju deklaracije, itd. Koren svakog DWARF stabla je predstavljen debug jedinicom, sa tagom DW_TAG_compile_unit, koja predstavlja kompilacionu jedinicu, tj. izvorni kod programa. Primer dela DWARF stabla za primer predstavljen 2.1 je dat slikom 2.2.

```
#include <stdio.h>
int main()
{
   int x;
   x = 5;
   printf("The value is %d\n", x);
   return 0;
}
```

Slika 2.1: Izvorni kod test primera koji se analizira.

```
(DW_TAG_subprogram)
          Abbrev Number: 4
   <74>
           DW_AT_external
                                  (indirect string, offset: 0xa6): main
   <74>
           DW_AT_name
              _AT_decl_file
_AT_decl_line
   <78>
              AT type
                                  <0x57>
   <7a>
           DW AT low pc
                                  0x400526
   <7e>
           DW_AT_high_pc
   <86>
                                  0x2a
              _AT_frame_base : 1 byte bloc
_AT_GNU_all_tail_call_sites:
                                                               (DW OP_call_frame_cfa)
   <8e>
                               : 1 byte block: 9c
   <90>
          Abbrev Number: 5 (DW_TAG_variable)
<2><90>:
   <91>
           DW AT name
                                : x
           DW_AT_decl_file
   <93>
           DW_AT_decl_line
                                : 5
   <94>
   <95>
           DW
              _AT_type
                                 <0x57>
                                                               (DW_OP_fbreg: -20)
   <99>
           DW_AT_location
                                  2 byte block: 91 6c
```

Slika 2.2: Debug jedinice DWARF stabla primera sa slike 2.1.

Funkcija main primera sa slike 2.1 na slici 2.2 je predstavljena DWARF tagom DW_TAG_subprogram. Atribut te debag jedinice predstavljen sa DW_AT_name ima vrednost imena funkcije. Atributi DW_AT_low_pc i DW_AT_high_pc redom predstavljaju adresu prve mašinske instrukcije te funkcije u memoriji programa i ofset na kojem se nalazi poslednja mašinska instrukcija te funkcije. Sledeci čvor drveta predstavlja promenljivu x istog test primera. Ta debag jedinica je dete čvora koji predstavlja main funkciju i ukazuje da se promenljiva x nalazi unutar main funkcije. Promenljiva x je predstavljena DWARF tagom DW_TAG_variable. Atribut DW_AT_name predstavlja ime promenljive, DW_AT_type referiše na debag jedinicu koja predstavlja tip promenljive, dok DW_AT_location atribut predstavlja lokaciju promenljive u memoriji programa.

Debag promenljive

Svaka promenljiva programa prevedenog sa debag informacijama, ukoliko se ne radi o optimizovanom programu, je predstavljena DWARF tagom DW_TAG_variable. Atribut DW_AT_location ukazuje na lokaciju promenljive. Lokacija može biti predstavljena DWARF izrazom, kao npr. lokacija promenljive x na slici 2.2. DWARF izraz te promenljive ukazuje da se ona nalazi na ofsetu -20 trenutnog stek okvira main funkcije. U neoptimizovanom kodu sve promenljive imaju lokacije zadate DWARF izrazom. Njihove vrednosti su dostupne debagerima u bilo kom delu koda u kom su definisane.

U optimizovanom kodu lokacija promenljive može sadržati referencu na informaciju o lokaciji u .debug_loc sekciji. Lokacije u toj sekciji su predstavljene listama lokacija. Jedna promenljiva u optimizovanom kodu može biti smeštena na raznim memorijskim lokacijama ili registrima. Elementi liste opisuju lokacije promenljive na mestima u kodu gde je ona živa. Ukoliko promenljiva nije živa u nekom delu koda, programski prevodioci u optimizovanom kodu neće pratiti njenu lokaciju. Slika 2.3 predstavlja primer lokacije promenljive u optimizovanom kodu.

```
<2><2cd>: Abbrev Number: 19 (DW_TAG_variable)
  <2ce> DW_AT_name : x
  <2d0> DW_AT_decl_file : 1
  <2d1> DW_AT_decl_line : 5
  <2d2> DW_AT_type : <0x5e>
  <2d6> DW_AT_location : 0x0 (location list)
```

Slika 2.3: Debag jedinica promenljive x u optimizovanom kodu.

Lokacijska lista promenljive x je predstavljena na slici 2.4. U ovom konkretnom primeru, promenljiva živi samo na jednom mestu. Potencijalno je mogla imati još elemenata lokacijske liste. Offset predstavlja informaciju gde se lokacijska lista određene promenljive nalazi u .debug_loc sekciji. Begin i End predstavljaju informaciju od koje do koje adrese u programu važi data lokacija, tj. od koje do koje instrukcije je određena promenljiva živa. Expression predstavlja DWARF izraz koji opisuje lokaciju promenljive.

```
Contents of the .<mark>debug_loc</mark> section:

Offset Begin End Expression
00000000 0000000000400568 000000000400583 (DW_OP_fbreg: -28)
00000014 <End of list>
```

Slika 2.4: Lokacijska lista promenljive x u optimizovanom kodu.

2.3 Linux debageri

Najpre definišimo neke od osnovnih pojmova Linux programiranja koje ćemo često pominjati u radu. Osvrnimo se prvo na format izvršnih fajlova, deljenih biblioteka, objektnih fajlova i datoteka jezgara ELF (eng. *Executable and Linkable Format*)[1].

ELF sadrži razne informacije o samom fajlu. Podeljen u dva dela: ELF zaglavlje i podaci fajla. ELF zaglavlje sadrži informacije o arhitekturi za koju je program preveden i definiše da li program koristi 32-bitni ili 64-bitni adresni prostor. Zaglavlje 32-bitnih programa je dužine 52 bajta, dok kod 64-bitnih programa zaglavlje je dužine 64 bajta. Podaci fajla mogu sadržati programsku tabelu zaglavlja (eng. *Program header table*), sekcijsku tabelu zaglavlja (eng. *Section header table*) i ulazne tačke prethodne dve tabele. Slika 2.5 prikazuje primer prikaza fajla u formatu ELF.

Osim fajl formata ELF, veoma bitan fajl format je DWARF, koji predstavalja format zapisa debag informacija koje debageri koriste kada analiziraju programe.

Operativni sistem GNU Linux pruža sistemski poziv ptrace [3] koji debagerima omogućava rad. Ovaj sistemski poziv omogućava jednom procesu kontrolu nad izvršavanjem nekog drugog procesa i menjanje memorije i registara istog. Potpis ove funkcije je:

```
ELF Header
  Magic:
             7f 45 4c 46 02 01 01 00 00 00 00 00 00 00 00 00
  Class:
                                            ELF64
                                            2's complement, little endian
1 (current)
  Data:
  Version:
                                            UNIX - System V
  OS/ABI:
  ABI Version:
  Type:
                                            EXEC (Executable file)
  Machine:
                                            Advanced Micro Devices X86-64
  Version:
                                            0x1
  Entry point address:
Start of program headers:
Start of section headers:
                                            0x4005c0
                                            64 (bytes into file)
7944 (bytes into file)
  Flags:
                                            0x0
  Size of this header:
Size of program headers:
                                            64 (bytes)
                                            56 (bytes)
  Number of program headers:
Size of section headers:
                                            10
                                            64
                                               (bytes)
  Number of section headers:
                                            39
  Section header string table index: 36
Section Headers:
                                                  Address
  [Nr] Name
                                                                        Offset
        Size
                              EntSize
                                                  Flags Link Info
                                                                        Align
                                                  000000000000000
                             NULL
                                                                       00000000
                             0000000000000000
        0000000000000000
                              PROGBITS
        .interp
                                                  0000000000400270
                                                                        00000270
        000000000000001c
                             00000000000000000
                                                                     0
                                                             0
        .note.ABI-tag
0000000000000000020
                                                  000000000040028c
                                                                       0000028c
                             NOTE
                             00000000000000000
                                                                     0
                                                             0
       .note.gnu.build-i
                             NOTE
                                                  00000000004002ac
                                                                        000002ac
                             000000000000000000
        00000000000000024
                                                             0
                                                                     0
                             GNU HASH
       .gnu.hash
                                                  00000000004002d0
                                                                       000002d0
        0000000000000001c
                             0000000000000000
                                                              5
                                                                     0
                                                                            8
                                                  00000000004002f0
                                                                       000002f0
       .dynsym
                             DYNSYM
        8b000000000000000
                             00000000000000018
                                                                            8
```

Slika 2.5: ELF fajl format počitan alatom objdump.

long ptrace(enum __ptrace_request request, pid_t pid, void *addr, void
*data);

Prvi argument sistemskog poziva predstavlja informaciju kojom operativnom sistemu jedan proces, ne nužno debager, ukazuje na nameru preuzimanja kontrole drugog procesa. Ukoliko isti ima vrednost PTRACE_TRACEME to ukazuje na nameru praćenja (eng. tracing) određenig procesa, PTRACE_PEEKDATA i PTRACE_POKEDATA redom ukazuju na nameru čitanja i pisanja memorije, PTRACE_GETREGS i PTRACE_SETREGS se odnose na čitanje i pisanje registara. To su samo neki osnovni slučajevi korišćenja, za više informacija pogledati [3]. Drugi argument sistemskog poziva pid ukazuje na identifikacioni broj ciljanog procesa. Treći i četvrti argument se po potrebi koriste u zavisnosti od namere korišćenja sistemskog poziva ptrace za čitanje ili pisanje sa adrese datom trećim argumentom, pri tom baratajući podacima na adresi zadatoj četvrtim argumentom. Navodimo par osnovnih primera korišćenja

ptrace sistemskog poziva, a u nastavku će biti navedeno još primera.

Program inicira da će biti praćen od strane roditeljskog procesa: ptrace(PTRACE_TRACEME, 0, NULL, NULL);

Primer čitanja vrednosti registara procesa sa identifikatorom 8845 na adresu promenljive regs:

```
ptrace(PTRACE_GETREGS, 8845, NULL, &regs);
```

To znači ukoliko se koristi PTRACE_TRACEME poslednja tri argumenta sistemskog poziva se ignorišu. Ukoliko se koristi PTRACE_PEEKDATA sa adrese addr se čita jedna reč iz memorije.

Tačke prekida

Postoje dve vrste tačaka prekida (eng. brakpoints): softverske i hardverske [4].

Osvrnimo se prvo na softverske tačke prekida. Postavljanje tačaka prekida predstavlja jednu od najkorišćenijih mogućnosti debagera, te stoga navedimo par smernica kako je ista realizovana, u opštem slučaju. Ali takođe treba napomenuti da ne postoji jedinstveni poziv nekog sistemskog poziva za postavljanje tačke prekida, već se ista obavlja kao kombinacija više mogućnosti sistemskog poziva ptrace. Opišimo ceo postupak na jednostavnom primeru. Program je preveden za procesorsku arhitekturu Intel x86-64 i asemblerski kod main funkcije primera izgleda kao na primeru 2.6.

Slika 2.6: Asemblerski kod main fukcije test primera na x86-64 platformi.

Primera radi, želimo da postavimo tačku prekida na treću po redu instrukciju funkcije main:

```
48 89 e5 mov %rsp,%rbp
```

Da bismo to uradili, menjamo prvi bajt instrukcije sa posebnom magičnom vrednošću, obično 0xCC, i kada izvršavanje dostigne do tog dela koda ono će se zaustaviti na tom mestu.

Pošto 0x48 menjamo sa 0xcc i na tom mestu u kodu dobijamo instrukciju:

cc 89 e5 int3

Instrukcija int3 je posebna instrukcija procesorske arhitekture Intel x86-64, koja izazva softverski prekid. Kada registar programski brojač (eng. CPU register pc) stigne do int3 instrukcije izvršavanje se zaustavalja na toj tački. Debager je već upoznat od strane korisnika i svestan je da je tačka prekida postavljena te isti čeka na signal koji ukazuje na to da je program dostigao do instrukcije prekida. Operativni sistem prepoznaje int3 instrukciju, poziva se specijalni obrađivač tog signala (na Linux sistemima do_int3()), koji dalje obaveštava debager šaljući mu signal sa kodom SIGTRAP koji on obrađuje na željeni način. Treba napomenuti da ovo važi za procesorsku arhitekturu Intel x86-64, instrukcija prekida za arhitekture kao što su ARM, MIPS, PPC itd., se drugačije kodira, ali postupak implementacije tačaka prekida je isti.

Ukoliko želimo da stavimo tačku prekida eksplicitno na funkciju main, za to koristimo posrednika u vidu DWARF debug informacija. U tom slučaju debager traži element DWARF stabla koji ukazuje na informacije o main funkciji, i odatle dohvata informaciju na kojoj adresi u memoriji se nalazi prva mašinska instrukcija date funkcije. Na slici 2.7 vidimo DWARF element koji opisuje funkciju uz pomoć atributa. Debager će pročitati DW_AT_low_pc atribut i na tu adresu postaviti int3 instrukciju. Napomenimo da DWARF debag simbole generišemo uz pomoć -g opcije kompajlera.

Slika 2.7: main funkcija prikazana DWARF potprogramom.

Hardverske tačke prekida su direktno povezane sa hardverom u vidu specijalnih registara. Postavlja se na određenu adresu i harverski *watchpoint* montri na zadatu adresu i može signalizirati razne promene na istoj, npr. čitanje, pisanje ili izvršavanje, što im daje prednost u odnosu na softverske tačke prekida. Mane u odnosu na softverske tačke prekida su performanse, gde su iste neuporedivo sporije, i takođe neophodna hardverska podrška za korišćenje hardverskih tačaka prekida.

Koračanje

Pod procesom koračanja (eng. *stepping*) kroz program podrazumevamo izvršavanje programa sekvencu po sekvencu. Sekvenca može biti jedna procesorska instrukcija, linija koda ili pak neka funkcija programa koji se debaguje [4].

Instrukcijsko koračanje na platformi Intel x86-64 je direktno omogućeno kroz sistemski poziv ptrace:

```
ptrace(PTRACE_SINGLESTEP, debuggee_pid, nullptr, nullptr);
```

Operativni sistem će dati signal kada je korak izvršen.

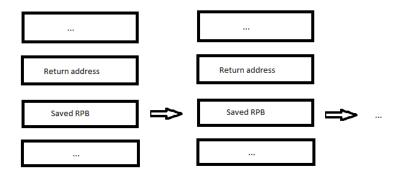
Pored instrukcijkog koračanja pomenućemo još jednu vrstu zakoračavanja u neku funkciju koja je pozvana call ili jump instrukcijom. Komanda koja nam to omogućava jeste step in.

Treba napomenuti da postoje arhitekture za koje ovo ne važi, kao npr. platforma ARM, koja nema hardversku podršku za instrukcijsko koračanje i za njih se koračanje implementira na drugačiji način, uz pomoć emulacije instrukcija, ali u ovom radu neće biti opširno o tome.

Izlistavanje pozivanih funkcija

Objasnimo komandu izlistavanje pozivanih funkcija (eng. backtrace) posmatrajući organizaciju stek okvira (eng. stack frames) na platformi Intel x86-64 [4].

Na slici 2.8 navedeni su stek okviri za dva funkcijska poziva. Pre povratne vrednosti funkcije obično se ređaju argumenti funkcije. Sačuvana adresa u registru RBP jeste adresa stek okvira svog pozivaoca. Prateći iste kao elemente povezane liste dolazimo do svih pozivanih funkcija do zadate tačke. Ako se pitamo kako debager ima informaciju o imenu funkcije odgovor je u tome što pretražuje DWARF stablo

Slika 2.8: Primer ređanja stek okvira na x86-64 platformi.

sa debag informacijama, tražeći DW_TAG_subprogram sa odgovarajućom povratnom adresom, pritom čitajući DW_AT_name atribut tog elementa.

Čitanje vrednosti promenljivih

Za čitanje vrednosti promenljivih u programu, debager pretražuje DWARF stablo tražeći promenljivu sa zadatim imenom. U slučaju lokalnih promenljivih, traži se DW_TAG_variable element čiji DW_AT_name odgovara navedenoj promenljivoj. Kada se ista pronađe konsultuje se DW_AT_location, koji ukazuje na lokaciju gde se vrednost promenljive nalazi. Ukoliko ovaj atribut nije naveden debager će vrednost takve promenljive smatrati kao optimizovanu prijavljujući informaciju o tome [4].

GNU GDB alat

Datoteke jezgra

TLS

- 5.1 Motivacija
- 5.2 Rukovanje TLS-om tokom izvršavanja programa
- 5.3 Arhitekturalno specifične zavisnosti
- 5.4 TLS Modeli pristupa

Implementacija rešenja

Zaključak

Literatura

- [1] ELF Format. on-line at: http://www.cs.cmu.edu/afs/cs/academic/class/15213-s00/doc/elf.pdf. 1992.
- [2] Free Software Foundation. *DWARF Format*. on-line at: http://dwarfstd.org/. 1992.
- [3] Linux Foundation. ptrace. on-line at: http://man7.org/linux/man-pages/man2/ptrace.2.html.
- [4] GNU GDB. on-line at: https://www.gnu.org/software/gdb/.
- [5] Reid Kleckner. Code View. on-line at: https://llvm.org/devmtg/2016-11/Slides/Kleckner-Code View In LLVM.pdf.

Biografija autora